

บทบาทประกาศกของนายสนธิ ลิ้มทองกุลและกลุ่มพันธมิตรประชาชน  
เพื่อประชาธิปไตยในการนำเสนอประเด็นสารธรรมวิทยาแห่งพลเมือง  
ทางรายการโทรทัศน์เพื่อต่อต้านรัฐบาล ทักษิณ ชินวัตร พ.ศ. 2548-2549<sup>1</sup>

The Prophet Role of Sondhi Limthongkul and the People's Alliance  
for Democracy in Presenting Civil Religion Issues on Their Television  
Programs Against Thaksin Shinawatra Government: 2005-2006

ขจร ฝ้ายเทศ<sup>2</sup>  
Kajohn Fyeted

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาท “สื่อมวลชน” ของ นายสนธิ ลิ้มทองกุล และกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ผู้กลายมาเป็น “ประกาศก” ที่ใช้ธรรมวิทยาแห่งพลเมืองต่อต้านรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร และเพื่อศึกษาลักษณะการนำเสนอประเด็นสารธรรมวิทยาแห่งพลเมืองผ่านรายการโทรทัศน์ ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพจากรายการโทรทัศน์ที่จัดโดยนายสนธิ ลิ้มทองกุล และกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย จำนวน 67 รายการ ตั้งแต่ 6 กันยายน 2548 ถึง 19 กันยายน 2549 โดยพิจารณาความถี่และคำร้อยละของข้อความในประเด็นสาระที่ปรากฏ ร่วมกับการตีความเนื้อหาในเงื่อนไขของบริบทสังคมและการเมือง ตลอดจนองค์ประกอบต่าง ๆ ของการผลิตรายการโทรทัศน์เพื่อเข้าใจความหมายของประเด็นสารธรรมวิทยาแห่งพลเมือง

ผลการศึกษาพบว่าเนื่องจากรัฐบาลมีความชอบธรรมจากการเลือกตั้ง การต่อต้านรัฐบาลจึงมีการนำธรรมวิทยาแห่งพลเมืองมาเป็นประเด็นสาระปลุกเร้าให้เกิดแนวร่วมต่อต้านรัฐบาล โดยเป็นครั้งแรกที่นำรายการโทรทัศน์ผ่นเข้ากับการชุมนุมต่อต้านในที่สาธารณะซึ่งสามารถแสดงภาพหลักฐานเพื่อการโน้มน้าวใจได้เป็นอย่างดี การถ่ายทอดรายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมเป็นช่องทางในการสื่อสารหลักในการสร้างบทบาทการเป็นประกาศกของ นายสนธิ ลิ้มทองกุลและกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย โดยในส่วนของนายสนธิ ลิ้มทองกุลเองก็มีโอกาสแสดงภูมิความรู้ในฐานะผู้ดำเนินรายการทั้งในการวิเคราะห์และวิจารณ์ข่าวสาร โดยอาศัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาและธรรมวิทยาแห่งพลเมืองได้อย่างน่าเชื่อถือตั้งแต่ก่อนจะตั้งตัวเป็นผู้นำต่อต้านรัฐบาล ประเด็นสารธรรมวิทยาแห่งพลเมืองที่นำเสนอในรายการโทรทัศน์มีทั้งหมด 29 ประเด็น จัดเป็นกลุ่มประเด็นสาระได้ 4 กลุ่ม เรียงลำดับตามคำร้อยละของข้อความที่ปรากฏจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ 1) การเมืองในระบอบประชาธิปไตย 2) คุณธรรมจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 3) สถาบันพระมหากษัตริย์ 4) ศาสนาและความเชื่อ ทั้งนี้ รายการโทรทัศน์มีการจัดวาระข่าวสารโดยให้

<sup>1</sup> ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

<sup>2</sup> อาจารย์ ภาควิชานิเทศศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน อีเมล fhumkjf@ku.ac.th, kajohnfyeted@gmail.com

Lecturer at Department of Communication arts and Information sciences, Faculty of Humanities,  
Kasetsart University, Bangkok campus. Email: fhumkjf@ku.ac.th, kajohnfyeted@gmail.com

น้ำหนักความสำคัญของประเด็นสารอย่างสอดคล้องกับสถานการณ์และเป้าหมายการชุมนุม โดยใช้ “รหัสอุดมการณ์จารีตนิยม” ประกอบสร้างความหมายผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่เป็นคำพูด หรือกิจกรรม แสดงความเคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ และยึดมั่นในธรรมวิทยาแห่งพลเมือง ร่วมกับการ ใช้ “รหัสอุดมการณ์เสรีนิยม” มาควบคุม “รหัสการนำเสนอความเป็นจริง” และ “รหัสเทคนิคทาง โทรทัศน์” อีกชั้นหนึ่งเพื่อสร้างความหมายว่าฝ่ายตนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและสิทธิในการ รับรู้ข่าวสารของประชาชน

**คำสำคัญ:** สื่อมวลชน, การเมือง, รายการโทรทัศน์, ธรรมวิทยาแห่งพลเมือง

### Abstract

This research aimed to study the role of “mass media”, Sondhi Limthongkul and the People’s Alliance for Democracy (PAD.), who became a “prophet” through using civil religion against the Thaksin Shinawatra government and to seek how the issues of civil religion were presented on their television programs. The research methodology was a content analysis both quantitative and qualitative. In order to achieve research results, the 67 television programs from 6 September 2005 to 19 September 2006 were examined, and then, the frequency and the percentage of statements appearing in the issues of the programs were analyzed. In addition, the influence of social and political context along with elements of television program production were considered while interpreting the program contents.

The study found that due to the government being legitimate from the elections, to attack the government, mass media utilized civil religion as strategic issues to stimulate the coalition against the government. It was the first phenomenon that Thai television programs were merged with the public protest that portrayed the persuasive evidence. For this political fighting, broadcasting television programs via satellite were the main communication channel contributing to prophet role of Sondhi Limthongkul and PAD. Especially, the television programs could empower the role of Sondhi Limthongkul, the program moderator, as the respectable prophet who had the opportunity to show his competence in news analysis and criticism based on Dharma principles in Buddhism and civil religion before he became a leader against the government. There were a total of 29 issues of civil religion presented on television programs, divided into 4 groups of issues: 1) democratic politics 2) morality and ethics of persons holding political positions 3) monarchy 4) religion and belief, ordering from the most to the least percentage of appearing statements. The television programs set news agendas by emphasizing the issues in accordance with the situation and the goal of protest. The “conservative ideology code” was applied to construct the meaning through signs that were words or activities showing respect

for the monarchy and adhering to civil religion. Moreover, the “liberal ideology code” was used to dominate the “reality representation code” and “television technical code” of the programs to promote the importance of participation and the right to information among the people.

**Keywords:** mass media, politic, television program, civil religion

## บทนำ

การวิจัยนี้เป็นการทำความเข้าใจและหาคำอธิบายถึงจุดเริ่มต้นของวิกฤตการณ์ทางการเมืองไทยที่ยืดเยื้อมานับตั้งแต่ปี 2548 จนถึงปัจจุบัน โดยยังก่อให้เกิดความแตกแยกในหมู่พลเมืองยิ่งกว่าวิกฤตการณ์ทางการเมือง 14 ตุลาคม 2516 6 ตุลาคม 2519 และ 17-18 พฤษภาคม 2535 ที่องค์พระประมุขทรงเป็นผู้ชี้นำหลักธรรม เรียกคืนสติคนไทยและประสานความร้าวฉานให้พลเมืองไทยอยู่ร่วมกันต่อไป เนื่องด้วยวิกฤตการณ์การเมืองครั้งนี้นำไปสู่ความแตกแยกทางความเห็นต่อหลักที่เคยยึดโยงคนไทยในชาติไว้เป็นหนึ่งเดียวกัน ซึ่งทำให้เกิดวาทกรรมสืบเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ว่า ผู้ที่มีความเห็นต่างจากหลักนั้น จะได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่ขาดคุณสมบัติการเป็นพลเมืองไทย

ธรรมวิทยาแห่งพลเมือง (Civil religion) เป็นหลักธรรมที่คำจูนการดำรงอยู่ร่วมกันของพลเมืองในรัฐที่มีความแตกต่างหลากหลายทางความเชื่อและศาสนา ให้มีบรรทัดฐานทางศีลธรรม มีความเห็นในทางที่สอดคล้องต้องกัน ผู้เผยแผ่ธรรมวิทยาแห่งพลเมืองหรือประกาศก (Prophet) นั้นต้องไม่แสดงความฝักใฝ่ในความเชื่อทางศาสนาอย่างเฉพาะเจาะจง แต่จะอ้างอิงหลักการโดยกว้างของศาสนาต่าง ๆ ที่พลเมืองในรัฐนั้นนับถือ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการใช้ชีวิตของพลเมืองที่เน้นประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ ธรรมวิทยาแห่งพลเมืองเป็นแนวคิดสำคัญของปรัชญาทางการเมืองสมัยใหม่ซึ่งใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ศาสนา และพลเมือง มาคิอาเวลลี (Niccolò Machiavelli) ได้กล่าวถึงศาสนาของชาวโรมันในลักษณะที่เป็น “ศาสนาสำหรับพลเมือง” ซึ่งเอื้อต่อการดำรงรักษารัฐมากกว่าคริสต์ศาสนาที่ทำให้พลเมืองและรัฐอ่อนแอ (สมบัติ จันทรวงศ์, 2547: 45) และยังมีรุสโซ (Jean Jacques Rousseau) ซึ่งเป็นคนแรกที่สร้างแนวคิดเรื่องศาสนาของพลเมือง (Civil religion) รุสโซแบ่งศาสนาออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ศาสนาของมนุษย์ ศาสนาของพลเมือง และศาสนาของพระ ทั้งยังเสนอให้รัฐอธิปไตยต้องส่งเสริมคำสอนของศาสนาในส่วนที่จะช่วยสร้างความเป็นเอกภาพของรัฐด้วยอำนาจของพระเจ้า โดยที่ไม่เข้าไปก้าวก่ายในเรื่องของความศรัทธาทางจิตวิญญาณ (วิภาดา กิติโกวิท, 2550: 222) เบลลาห์ (Robert Bellah, 1967: 1-21) ได้ศึกษาธรรมวิทยาแห่งพลเมืองของอเมริกัน โดยให้ความสนใจวิเคราะห์บทบาทของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาในฐานะประกาศกหรือผู้ประกาศธรรมวิทยาแก่พลเมือง เบลลาห์อธิบายเชื่อมโยงอำนาจของพระเจ้าเข้ากับสังคมการเมืองในช่วงสร้างประเทศใหม่ เพื่อสร้างความศรัทธาและเอกภาพให้เกิดขึ้นในหมู่ผู้อพยพมาจากยุโรปหลายประเทศที่มีความเชื่อและนับถือศาสนาอันหลากหลาย ประธานาธิบดีเจฟเฟอร์สัน (Thomas Jefferson) ได้เปรียบเทียบชาวอเมริกันว่าเป็นเสมือนกับชาวอิสราเอลที่อพยพมาจากอียิปต์ โดยสหรัฐอเมริกาก็คือดินแดนแห่งพันธสัญญาของพระเจ้า ซึ่งพระเจ้าได้นำทางหมู่ชนไปสู่ “ระเบียบทางสังคมใหม่” อันจะเป็น “แสงสว่าง

ของประชาชาติ” สิ่งนั้นก็คือ ธรรมวิทยาแห่งพลเมืองนั่นเอง ในสังคมไทยก็มีคำอธิบายในลักษณะคล้ายคลึงกันว่า แผ่นดินไทยเป็นแผ่นดินอันศักดิ์สิทธิ์ มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือพระสยามเทวาธิราชปกปักรักษา

ถึงแม้ว่าธรรมวิทยาแห่งพลเมืองจะเชื่อมโยงกับสิ่งสูงสุดอย่างพระเจ้าเพื่อเป็นรากฐานของระเบียบทางสังคมและการเมือง แต่ธรรมวิทยาแห่งพลเมืองก็ยิ่งถูกทดสอบตั้งคำถาม เช่น การตั้งคำถามเรื่อง “ความเป็นทาสและการกดขี่” จากวิกฤติทางการเมืองครั้งใหญ่สมัยประธานาธิบดีลิงคอล์น (Abraham Lincoln) ซึ่งนำไปสู่สงครามกลางเมือง ค.ศ. 1861 และการลอบสังหารประธานาธิบดีผู้เป็นประกาศก แพทเทอร์สัน (James M. Patterson, 2007: 1) ได้อธิบายว่าธรรมวิทยาแห่งพลเมืองเป็นผลของความสัมพันธ์ระหว่างประกาศกกับผู้รับสาร (Audience) การอาศัยเพียงเรื่องของศาสนาและความเชื่อนั้นยังไม่เพียงพอ แต่ประกาศกจะต้องแสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมโดยการสร้าง “สิ่งมหัศจรรย์” ให้เกิดขึ้น ดังนั้นประกาศกอาจจะเป็นผู้นำทางการเมือง หรือบุคคลที่สร้างสิ่งมหัศจรรย์ได้ เช่น ประธานาธิบดีลิงคอล์นสามารถปลดปล่อยทาสให้เป็นอิสระได้สำเร็จ หรือพระมหากษัตริย์ไทยหลายพระองค์ทรงรักษาเอกราชของพระราชอาณาจักรไว้ได้

โดยทั่วไปแล้ว ประกาศกผู้เผยแพร่ธรรมวิทยาแห่งพลเมืองอันดับแรกสุดก็คือประมุขของประเทศ สำหรับประเทศไทยก็คือพระมหากษัตริย์ รูปแบบที่เด่นชัดก็คือพระราชดำรัสที่รัชกาลที่ 9 พระราชทานแก่พสกนิกรในโอกาสต่าง ๆ แม้ว่าพระราชดำรินั้นจะมีหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน แต่ประชาชนก็น้อมนำมาปฏิบัติได้โดยไม่ขัดแย้งกับหลักศาสนาใด ถัดไปจากประมุขของประเทศ ก็อาจมีประกาศกในระดับรองลงมา นับเนื่องมาจากการเป็นที่ยอมรับนับถือในหมู่ประชาชน เช่น รัฐบุรุษ ผู้นำทางการเมือง ราชทูตอาวุโส นักวิชาการ นักเขียน หรือสื่อมวลชนที่มีชื่อเสียง เป็นต้น ประกาศกระดับรองเหล่านี้ มักจะอ้างถึงธรรมวิทยาแห่งพลเมืองที่ประกาศโดยองค์พระประมุขและหลักธรรมในศาสนาอีกชั้นหนึ่งด้วย ในยามที่สังคมเป็นปกติธรรมวิทยาแห่งพลเมืองจะไม่แสดงตัวออกมา แต่จะแทรกซึมอยู่ในแบบแผนทางความคิด ทศนคติ และพฤติกรรมของพลเมืองที่พึงกระทำต่อสถาบันหลักของสังคม เช่น พลเมืองไทยต้องจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เมื่อใดเกิดวิกฤติเศรษฐกิจหรือการเมือง ก็จะยกธรรมวิทยาแห่งพลเมืองขึ้นมาชี้แนะเป็นหลักทางความคิด และการกระทำเพื่อเป็นทางออกให้กับพลเมือง เช่น ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เกิดขึ้นในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 เป็นต้น

วิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 นี้ยังได้เผยให้เห็นบทบาทของประกาศกในระดับรองได้ชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนายทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีในเวลานั้นที่เป็นประกาศกของยุคโลกาภิวัตน์แตกต่างไปจากธรรมวิทยาแห่งพลเมืองเดิมและกล่าวอ้างได้ว่าเป็นผู้สร้างสิ่งมหัศจรรย์ได้สำเร็จ เช่น การปลดหนี้ IMF การออกนโยบายประชานิยม จนได้รับคะแนนเสียงจากการเลือกตั้งถึง 19 ล้านเสียง แม้ว่านายกรัฐมนตรีผู้นี้จะถูกกล่าวหาในเรื่องทุจริตคอร์รัปชันมาตั้งแต่ก่อนดำรงตำแหน่ง แต่ทว่าได้รับคะแนนเลือกตั้งสูงเสียงไม่มีผู้นำพรรคการเมืองอื่นใดที่โดดเด่นพอจะแข่งขันด้วยได้ ผู้ที่เริ่มต้นทำลายอำนาจของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร กลับเป็นนักธุรกิจสื่อมวลชนอย่างนายสนธิ ลิ้มทองกุล ที่แม้จะไม่ประสบความสำเร็จทางธุรกิจนัก แต่ทว่าสามารถสร้างสิ่งมหัศจรรย์ด้วยการปลุกระดมมวลชนให้ลุกขึ้นมาต่อต้านรัฐบาลที่มีความชอบธรรมจากการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยได้ โดยเริ่มจากเป็นผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมจนกลายมาเป็นหนึ่งในแกนนำกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย นายสนธิกล่าวหานายกรัฐมนตรีว่ามีแนวความคิดและการกระทำที่ละเมิดต่อธรรมวิทยา

แห่งพลเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการละเมิดพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ที่เริ่มต้นจากกรณีโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญทางราชการ การกระทำผิดต่อสถาบันศาสนาจากกรณีแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช และการทำให้ประเทศชาติเสียผลประโยชน์ให้กับต่างชาติจากกรณีขายหุ้นชินคอร์ป เป็นต้น

ข้อกล่าวหาเหล่านี้นำไปสู่การตั้งคำถามเกี่ยวกับความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ของนายกรัฐมนตรี เมื่อผลงานหลักธรรมวิทยาแห่งพลเมืองเข้ากับพลังของสื่อโทรทัศน์จึงทำให้กระแสดวงความคิดของผู้คนในสังคมไทยเกิดการปะทะกันในระดับที่ลึกซึ้งและกว้างขวางอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ดังจะเห็นได้ว่าการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่อต้านรัฐบาล และกลุ่มสนับสนุนรัฐบาลเกิดขึ้นไม่เพียงแต่ในกรุงเทพฯ เท่านั้น แต่ยังได้ขยายตัวลุกลามไปทั่วประเทศ และไปจนถึงชุมชนคนไทยในต่างประเทศซึ่งได้รับชมรายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม บทบาทประกาศของนายสนธิได้เผยแพร่ผ่านทางเนื้อหารายการโทรทัศน์ซึ่งประกอบไปด้วยรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร รวมทั้งรายการบันทึกเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองในที่สาธารณะ คือหลักฐานเชิงประจักษ์ที่แสดงถึงพลังการขึ้นของธรรมวิทยาแห่งพลเมืองและสื่อมวลชนไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง จนกระทั่งมีมวลชนออกมาประท้วงขับไล่รัฐบาล และกลายเป็นเงื่อนไขของการทำรัฐประหารโดยกองทัพในที่สุด ต่อมาการใช้รายการโทรทัศน์เป็นเครื่องมือต่อสู้ทางการเมืองก็ได้กลายเป็นรูปแบบที่แพร่หลายทั้งในกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองทั้งฝ่ายสนับสนุนและต่อต้านนายทักษิณ ชินวัตร ยิ่งไปกว่านั้น เนื้อหารายการโทรทัศน์ที่นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับธรรมวิทยาแห่งพลเมืองยังกระทบต่อความรู้สึกนึกคิดอย่างลึกซึ้งต่อ “ความเป็นไทย” และ “ความเป็นอื่น” ของคนที่อยู่ร่วมประเทศเดียวกันสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

### วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบทบาทประกาศของนายสนธิ ลิ้มทองกุลและกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ที่เปลี่ยนแปลงบทบาทจาก “สื่อมวลชน” ไปสู่บทบาท “ประกาศ” ผู้เผยแพร่ธรรมวิทยาแห่งพลเมือง โดยมีบริบททางสังคม และสถานการณ์การเมืองเป็นเงื่อนไขในการใช้ธรรมวิทยาแห่งพลเมืองเพื่อการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ในช่วงปี 2548-2549
2. เพื่อศึกษาลักษณะการนำเสนอประเด็นสาระธรรมวิทยาแห่งพลเมืองผ่านรายการโทรทัศน์เพื่อการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร

### วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้จัดว่าเป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary research) ซึ่งศึกษาปรากฏการณ์การสื่อสารทางการเมืองผ่านรายการโทรทัศน์ที่ออกอากาศผ่านดาวเทียมทางช่อง ASTV และบันทึกไว้ในรูปแบบวีซีดี สื่อโทรทัศน์นั้นมีความแตกต่างไปจากเอกสารลายลักษณ์อักษร ในแง่ที่ใช้ภาษาในการสื่อสารโดยมิได้จำกัดอยู่แค่ “วจนภาษา” ที่นายสนธิและกลุ่มพันธมิตรฯ ผู้ร่วมรายการได้นำเสนอข้อเท็จจริงต่าง ๆ อธิบายตีความ แสดงความคิดเห็นในลักษณะของคำพูด หรือข้อความ (Statement) เท่านั้น แต่ยังประกอบไปด้วย “อวัจนภาษา” ในหลายรูปแบบที่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเพื่อสร้างความหมายให้กับปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร โดยวิเคราะห์การเชื่อมโยงรหัสของโทรทัศน์ของ ฟิสก์ (John Fiske, 1990: 4-6) ทั้งในส่วนของ “รหัสการนำเสนอความเป็น

จริง” ซึ่งมีการประกอบสร้างขึ้นในพื้นที่ของการชุมนุม ได้แก่ เวลา สถานที่ บุคคลผู้ร่วมรายการ ฉาก และในส่วนของ “รหัสเทคนิคทางโทรทัศน์” ที่ใช้ในการถ่ายทอดทางรายการโทรทัศน์ ได้แก่ รูปแบบรายการ การตัดต่อลำดับภาพ การจัดกรอบภาพ การเคลื่อนที่กล้อง มุมกล้อง การทำเทคนิคพิเศษ โดยรหัสทั้งสองมี “รหัสอุดมการณ์” ซึ่งมีที่มาจากธรรมวิทยาแห่งพลเมืองเข้าควบคุมการสร้างความหมายของอวัจนภาษาอีกชั้นหนึ่ง การเข้าใจความหมายที่ประกอบสร้างขึ้นในรายการโทรทัศน์เพื่อนำเสนอธรรมวิทยาแห่งพลเมืองจึงจำเป็นต้องใช้การวิเคราะห์เนื้อหาในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพประกอบกัน โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณเพื่อสำรวจประเด็นสาระธรรมวิทยาแห่งพลเมือง รวมทั้งประเด็นสาระอื่น ๆ ที่มีปรากฏอยู่ในรายการโทรทัศน์ด้วยการแจกนับข้อความที่แสดงประเด็นความคิดทั้งหมดที่ปรากฏขึ้นในรายการโทรทัศน์ ในลักษณะของการประกาศการปราศรัย บทสนทนา บทกวี บทเพลง แล้วจึงแจกแจงเข้ารหัสตามสาระ ที่ปรากฏอยู่จริง (Vivo code) เพื่อค้นหาประเภทของ “ประเด็นสาระ” โดยถือเอา “ข้อความ” (Statement) เป็นหน่วยการวิเคราะห์ (Unit of analysis) ที่สามารถสื่อความหมายได้อย่างสมบูรณ์ในตัวเอง การมีประเด็นสาระเรื่องหนึ่ง ๆ ปรากฏขึ้นในแต่ละครั้งจะเป็นตัวชี้วัดการให้ความสำคัญต่อประเด็นสาระนั้น ๆ โดยความถี่และคำร้อยละของข้อความที่ปรากฏจะแสดงให้เห็นถึงระดับความสำคัญของประเด็นสาระ ในขณะที่การวิจัยเชิงคุณภาพนั้น มุ่งทำความเข้าใจความหมายของประเด็นสาระ รหัสการนำเสนอความเป็นจริง รหัสเทคนิคทางโทรทัศน์ และรหัสอุดมการณ์ซึ่งประกอบเข้าด้วยกันเป็นตัวบท (Text) ที่มีการนำเสนอผ่านรายการโทรทัศน์อยู่ภายในบริบท (Context) อันเป็นส่วนสำคัญที่มีผลต่อความหมายของประเด็นสาระที่สื่อสารในช่วงเวลาและสถานการณ์หนึ่ง ๆ ด้วย บริบทที่การวิจัยนี้นำมาศึกษาร่วมกับนำเสนอธรรมวิทยาแห่งพลเมือง ได้แก่ สถานการณ์ทางการเมือง ภูมิหลังของประกาศก ประเด็นข่าวเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่มีการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาล

### กลุ่มตัวอย่างและขอบเขตของการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยนี้ ได้แก่ บันทึกรายการโทรทัศน์ที่รวบรวมเป็นชุดวิซีดี “อวสานหน้าเหลี่ยม วิซีดีชุดประวัติศาสตร์” จำนวน 138 แผ่นรายการที่ศึกษามีหลายรูปแบบ โดยมีรายการหลัก ได้แก่ รายการเมืองไทยรายสัปดาห์ รายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร รายการเมืองไทยรายสัปดาห์-คอนเสิร์ตการเมือง รายการรู้ทันทักษิณ และรายการประกอบอื่น ๆ เช่น การสัมมนาทางวิชาการ จักรวรรดิศาสตร์ ลำดับธรรมศาสตร์ ศาลจำลอง มิวสิกวิดีโอ โฆษณาล้อการเมือง เป็นต้น ซึ่งมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 67 รายการ เริ่มต้นจากรายการ “สนทนาสาธารณะพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์” ห้องจัดเศรษฐกิจบุตร คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 6 กันยายน 2548 ไปสิ้นสุดที่รายการสารคดีเชิงข่าว “ทักษิณตามดาวเท้าติดดินแทบสิ้นชาติ: ลำดับเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดรัฐประหาร 19 กันยายน 2549”

### ผลการวิจัย

บริบททางสังคมและการเมืองที่เป็นเงื่อนไขในการใช้ธรรมวิทยาแห่งพลเมืองเพื่อการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ในช่วงปี 2548-2549 นั้น มีลักษณะสืบเนื่องมาจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี 2540 ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในชีวิตของนักธุรกิจสองคนคือ นายทักษิณ ชินวัตร

และนายสนธิ ลิ้มทองกุล โดยแรกเริ่ม นายทักษิณเป็นผู้ที่สามารถใช้ประโยชน์จากการกระแสโลกาภิวัตน์ เปลี่ยนเส้นทางจากธุรกิจสื่อสารโทรคมนาคมมาสู่เวทีการเมืองจนประสบความสำเร็จได้ครองอำนาจทางการเมืองเป็นนายกรัฐมนตรี ในขณะที่นายสนธิซึ่งทำธุรกิจสื่อมวลชนล้มเหลวจนต้องหาทางออกอีกทาง นั่นคือ การมุ่งเข้าหาพระพุทธศาสนา (คำณูณ สิทธิสมาน, 2549: 220) ก่อนจะฟื้นฟู “อำนาจทางวัฒนธรรม” ให้กับตนเองโดยอาศัยด้วยการเปลี่ยนภาพลักษณ์ไปเป็นประกาศกผู้เผยแผ่ธรรมวิทยาแห่งพลเมืองโดยมีรายการโทรทัศน์ “เมืองไทยรายสัปดาห์” ทางช่อง 9 อสมท. เป็นเวทีในการแสดงภูมิความรู้ทั้งในทางโลกและทางธรรมจนเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง (สนธิ ลิ้มทองกุล, 2548: 69) รายการนี้ยังเป็นจุดเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างนายสนธิกับนายทักษิณ โดยนายสนธิเป็นสื่อมวลชนที่แสดงความคิดเห็นในเชิงสนับสนุนนายทักษิณมาโดยตลอด แต่ต่อมาเกิดความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการนำเสนอข้อมูลข่าวสารโจมตีนายกรัฐมนตรีที่มีส่วนพาดพิงไปถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ และผลประโยชน์เกี่ยวกับการดำเนินกิจการสถานีโทรทัศน์ช่อง 11/1 ของนายสนธิ ซึ่งต่อมาสถานีโทรทัศน์แห่งนี้ก็คือ ASTV และสถานีนี้ก็ได้กลายเป็นช่องทางที่นายสนธิ รวมทั้งกลุ่มพันธมิตรใช้ในการต่อต้านรัฐบาล (สุวิชา เพียรราษฎร์, 2550: 26) ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมิใช่เป็นเพียงเรื่องผลประโยชน์ส่วนบุคคลเท่านั้น หากแต่มีความขัดแย้งกันในระดับอุดมการณ์อีกด้วย กล่าวคือ ในขณะที่นายสนธิเป็นประกาศกซึ่งอิงกรอบของคุณธรรมจริยธรรมในศาสนา จารีตประเพณี ชาตินิยม และความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ในขณะที่นายกรัฐมนตรีทักษิณเป็นประกาศกแห่งเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีเป้าหมายในการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมไทยเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์อย่างเต็มตัวที่เรียกว่า “ทักษิโนมิส” โดยการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจที่ไม่สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักธรรมในพระพุทธศาสนา (พระศรีปริยัติโมลี, 2548: 111) นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อโครงสร้างอำนาจเดิมของสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นระบบทุน รัฐวิสาหกิจ ระบบการเมือง ระบบราชการ ความมั่นคงของชาติ และในที่สุดจะกระทบมาถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นจุดบั่นทอนความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร และทำให้ผู้ที่เคยสนับสนุนรัฐบาลอย่างนายสนธิ และแกนนำกลุ่มพันธมิตรฯ กลายเป็นฝ่ายต่อต้าน ด้วยเห็นว่านายกรัฐมนตรีเป็นผู้ละเมิดธรรมวิทยาแห่งพลเมือง

ส่วนลักษณะการนำเสนอประเด็นสาระธรรมวิทยาแห่งพลเมืองของรายการโทรทัศน์ การวิจัยนี้ได้แจกแจงความถี่และคำร้อยละของ “ข้อความ” ที่จัดอยู่ในประเด็นสาระแต่ละเรื่อง เพื่อแสดงถึงสัดส่วนของการประกอบสร้างความหมายในการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร อันมีที่มาจากการทำข่าวสืบสวนสอบสวนเชิงลึกเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชัน และการตีความสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าออกมาว่าเป็นรัฐบาลที่ไม่มีคุณธรรมจริยธรรม ไม่เป็นประชาธิปไตย ไม่จงรักภักดี จากการวิเคราะห์เนื้อหาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างพบข้อความโจมตีรัฐบาลจำนวน 1,372 ข้อความ รวมเป็นประเด็นสาระย่อย ๆ ได้ทั้งหมด 29 ประเด็น และสามารถรวบรวมเป็นกลุ่มประเด็นสาระได้ 4 กลุ่ม โดยเรียงลำดับกลุ่มประเด็นสาระที่กล่าวถึงในรายการจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

- 1) กลุ่มประเด็นสาระที่เกี่ยวข้องกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตย พบว่ามีอยู่ร้อยละ 39.71 ของข้อความทั้งหมด
- 2) กลุ่มประเด็นสาระที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พบว่ามีอยู่ร้อยละ 34.03 ของข้อความทั้งหมด

3) กลุ่มประเด็นสาระที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ พบว่ามีอยู่ร้อยละ 21.94 ของข้อความทั้งหมด

4) กลุ่มประเด็นสาระที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อ พบว่ามีอยู่ร้อยละ 4.37 ของข้อความทั้งหมด

เมื่อแยกพิจารณารายการโทรทัศน์ออกเป็นช่วงเวลาต่าง ๆ ที่เป็นจุดเปลี่ยนของสถานการณ์ทางการเมือง และส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบรายการ แบ่งได้เป็น 4 ช่วง คือ

- 1) ช่วงก่อนเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร (6 กันยายน 2548-16 กันยายน 2548)
- 2) ช่วงรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร (23 กันยายน 2548-26 มกราคม 2549)
- 3) ช่วงรายการถ่ายทอดการประชุมใหญ่ (4 กุมภาพันธ์ 2548-7 เมษายน 2549)
- 4) ช่วงรายการเมืองไทยรายสัปดาห์คอนเสิร์ตการเมือง (20 พฤษภาคม 2549-19 กันยายน 2549)

พบว่ามีการจัดวาระข่าวสาร (Agenda setting) โดยปรับลำดับความสำคัญของประเด็นสาระที่จะนำเสนอในรายการโทรทัศน์เพื่อเป็นยุทธวิธีในการชักนำการรับรู้ข่าวสารของสาธารณชนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และเป้าหมายของการชุมนุมในแต่ละช่วงเวลา โดยประเด็นสาระที่มีการปรับเปลี่ยนอย่างมีนัยสำคัญมากที่สุดคือ กลุ่มประเด็นสาระที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยในช่วงเริ่มต้นมีการให้น้ำหนักกับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ค่อนข้างมาก เพราะเป็นประเด็นที่ทำให้สาธารณชนเกิดความตื่นตัวได้อย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตามการพูดถึงประเด็นนี้เป็นเรื่องอ่อนไหวส่งผลกระทบต่อทุกฝ่ายโดยเฉพาะตัวผู้นำเสนอหลักคือนายสนธิที่ถูกดำเนินคดีด้วย ดังนั้นเมื่อมีองค์กรต่าง ๆ มาเป็นแนวร่วมมากขึ้นประเด็นสาระเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์จึงมีสัดส่วนลดลงตามลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลังจากที่มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับเรื่องพระราชอำนาจตามรัฐธรรมนูญ และนายกรัฐมนตรีพระราชทาน ประเด็นพระราชอำนาจที่พูดถึงกันมาตั้งแต่เริ่มต้นการเคลื่อนไหวก็ต้องหยุดไป แต่ในช่วงสุดท้ายก่อนจะมีการรัฐประหารได้มีการนำเสนอเรื่องปฏิญญาฟินแลนด์ ซึ่งเป็นเกี่ยวพันถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ และมีกรยกถ้อยคำของนายกรัฐมนตรีทักษิณ มาเป็นหลักฐานของความไม่จงรักภักดี เช่น การพูดว่า “ผู้มีบารมีนอกรัฐธรรมนูญ” ต้องการจะล้มรัฐบาล เป็นต้น ประเด็นสาระเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ก็กลับมามีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น โดยอาจจะมุ่งหวังให้เกิดผลกับผู้นำเหล่าทัพซึ่งมีพลังอำนาจมากพอที่โค่นล้มรัฐบาล

การต่อต้านรัฐบาลโดยนายสนธิ และกลุ่มพันธมิตรฯ นับว่าเป็นครั้งแรกที่ฝ่ายต่อต้านรัฐบาลสามารถใช้สื่อโทรทัศน์ในการเข้าถึงผู้ชมจำนวนมากในเวลาเดียวกัน และความน่าเชื่อถือในความเป็นวัตถุวิสัย (Objective) จากการนำเสนอสารที่เห็นได้ด้วยตา ทั้ง ๆ ที่ตามสภาพความเป็นจริงแล้ว เป็นไปไม่ได้ที่สื่อโทรทัศน์จะสามารถถ่ายทอดข้อเท็จจริงได้ทั้งหมด ภาพที่ปรากฏจึงเป็นข้อเท็จจริงที่ผ่านการเลือกสรร และประกอบสร้างความหมาย ดังนั้นการนำเสนอหลักฐานเชิงประจักษ์ในรายการโทรทัศน์ไปพร้อม ๆ กับการตีความในเชิงชี้นำโดยผู้ดำเนินรายการจึงมีลักษณะที่เป็นอัตวิสัย (Subjective) นอกจากนี้การผสมผสานสื่อโทรทัศน์กับการสื่อสารสาธารณะในสถานที่ชุมนุมทำให้ผู้มีส่วนร่วมในการสื่อสารทั้งหมดคือผู้ชมทางบ้านและผู้ร่วมการชุมนุมเกิดความรู้สึกร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ส่วนผู้ส่งสารก็สามารถรับรู้ถึงความต้องการของผู้ชมจากปฏิกิริยาตอบสนองในสถานที่ชุมนุมซึ่งทำให้สามารถปรับปรุงประสิทธิภาพของกระบวนการสื่อสารให้ดียิ่งขึ้นได้

รายการโทรทัศน์มีการสร้างความหมายด้วยการเข้ารหัสสามระดับ คือ การเข้ารหัสทางสังคม ซึ่งครอบคลุมถึงการเข้ารหัสการนำเสนอความเป็นจริง รหัสเทคนิคทางโทรทัศน์ และรหัสอุดมการณ์ ในระดับแรกเป็นการเข้ารหัสทางสังคมเพื่อให้ผู้รับสารสามารถรับรู้และเข้าใจ “ความเป็นจริง” เกี่ยวกับธรรมชาติแห่งพลเมืองโดยสร้างความหมายให้แก่องค์ประกอบของรายการ ได้แก่ “เวลาและสถานที่” มีการเชื่อมโยงกับเหตุการณ์สำคัญในอดีตที่เกี่ยวข้องกับการต่อสู้ของประชาชน ในส่วนของ “บุคคล” ไม่ว่าจะเป็นผู้ดำเนินรายการ ผู้ร่วมรายการ หรือผู้ร่วมการชุมนุม ล้วนแต่มีบทบาทในการสร้างความหมายให้กับรายการโทรทัศน์ว่าได้นำเสนอเนื้อหาจากผู้คนที่ “รู้สึก รู้จริง” อย่างสื่อมวลชนมืออาชีพที่เข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารเชิงลึก และยังได้เสนอประจักษ์พยานของความสำเร็จในการสื่อสาร โดยวัดจากจำนวนและปฏิกิริยาตอบสนองของผู้ร่วมการชุมนุม รวมทั้งมี “ฉาก” ที่สามารถใช้ถ่ายทอดแนวคิดหลักของรายการออกมาได้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น ฉากรายการสีน้ำเงินแทนความมืดของบ้านเมือง มีรูปเทียน และตั้งเทียนจำลองขนาดใหญ่อยู่ด้านหลังนายสนธิ ซึ่งหมายถึง การนำเสนอความจริงแก่สาธารณชน เป็นต้น

ในระดับที่สองเป็นการเข้ารหัสเทคนิคการนำเสนอทางโทรทัศน์เพื่อถ่ายทอด “ตัวแทนความเป็นจริง” โดยใช้เทคนิคการนำเสนอรูปแบบของรายการ และเทคนิคทางภาพ กล่าวคือ เทคนิคการนำเสนอรูปแบบของรายการโทรทัศน์ จำแนกได้เป็น 6 รูปแบบ ได้แก่ รายการวิเคราะห์ข่าว รายการสนทนา รายการถ่ายทอดสดการปราศรัยในที่ชุมนุม รายการสารคดีเชิงข่าว รายการแบบผสม และรายการบันเทิง โดยรายการในแต่ละรูปแบบก็จะเหมาะกับการนำเสนอประเด็นสาระที่แตกต่างกัน ส่วนใหญ่เป็นรายการถ่ายทอดสด หรือ Reality ที่เน้นการเสนอภาพความเป็นจริงในสถานที่ชุมนุม ส่วนเทคนิคทางภาพเป็นการใช้กล้องโทรทัศน์และการลำดับภาพเพื่อนำเสนอสถานการณ์การชุมนุมให้ผู้ชมทางบ้านได้รับรู้ความเป็นจริงใกล้เคียงกับการร่วมชมในสถานที่จริง และยังช่วยการถ่ายทอดรหัสอุดมการณ์ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น การเสนอภาพที่ให้ความสำคัญกับปฏิกิริยาของประชาชนผู้ร่วมชุมนุมอย่างสม่ำเสมอก็สามารถสื่อได้ถึงอุดมการณ์ประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญกับเสียงของประชาชน

การสร้างควมหมายด้วยรหัสทางอุดมการณ์ ในรายการโทรทัศน์ พบว่า การสร้างความหมายของประเด็นสาระอยู่ในความควบคุมของรหัสอุดมการณ์จารีตนิยม โดยการแสดงสัญลักษณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นคำพูด หรือกิจกรรมที่เคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ และธรรมชาติแห่งพลเมือง อันเป็นรหัสอุดมการณ์หลักที่ใช้ในการสร้างประเด็นสาระในการต่อต้านรัฐบาล อุดมการณ์จารีตนิยมยังได้รับการประกอบสร้างร่วมรหัสอุดมการณ์เสรีนิยม ซึ่งสะท้อนออกมาในการใช้รหัสการนำเสนอความเป็นจริง และรหัสเทคนิคทางโทรทัศน์ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม และสิทธิในการรับรู้ข่าวสารของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับอุดมการณ์ของผู้รับสารในสังคมประชาธิปไตยที่เชื่อมั่นในพลังสติปัญญาในการเข้าถึงความจริงของมนุษย์ ด้วยการนำเสนอเป็นรูปเปลวเทียนที่เรียกว่า “เทียนแห่งธรรม” ซึ่งเป็นการรวมเอาความหมายในทางศาสนาและจารีตประเพณีเข้าไว้กับอุดมการณ์พื้นฐานของประชาธิปไตย

### อภิปรายผล

ข้อค้นพบที่สามารถอภิปรายได้โดยอาศัยแนวคิดของ แพทเทอร์สัน (James M. Patterson, 2007: 1) คือ บทบาทประกาศกของนายสนธิ ลิ้มทองกุลและกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เกิดขึ้นได้จากความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในการสื่อสารหลักคือ ประกาศก ประเด็นสาระที่อ้างอิง

ธรรมวิทยาแห่งพลเมือง และผู้รับสาร โดยมีรายการโทรทัศน์และการชุมนุมเป็นเวทีเชื่อมโยงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้งสาม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทประกาศกของนายสนธิ มีใช้สิ่งที่เกิดขึ้นได้ในทันทีที่เป็นผู้นำมวลชนต่อต้านรัฐบาล แต่เกิดจากการวางบทบาทในฐานะสื่อมวลชน ซึ่งทำหน้าที่ให้ความรู้กับประชาชนและนำธรรมวิทยาแห่งพลเมืองเกี่ยวกับชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ตลอดระยะเวลา 2 ปี ดังนั้น การนำประเด็นธรรมวิทยาแห่งพลเมืองมาเป็นหลักในการต่อสู้ทางการเมืองจึงเป็นเรื่องที่ผู้ชมรายการยอมรับได้ นอกจากนี้ด้วยบทบาทของการเป็นสื่อมวลชนเองก็มีหน้าที่ไม่แตกต่างจากการเป็นประกาศกตามกรอบแนวคิด บทบาทของสื่อมวลชน หรือทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) ของลาสเวลล์ (Lasswell, 1971: 217) ได้แก่ บทบาทในการสอดส่องดูแลสภาพแวดล้อมในสังคมโดยจับตามองความเคลื่อนไหวที่สื่อถึงการประทุมิชอบของรัฐบาลและรายงานให้ผู้ชมรับรู้ นอกจากนั้น ยังมีบทบาทในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม และบทบาทในการถ่ายทอดมรดกทางสังคมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งที่นายสนธิและกลุ่มพันธมิตรฯ ได้อ้างความชอบธรรมในการทำหน้าที่รักษาธรรมวิทยาแห่งพลเมืองและสถาบันสูงสุดของชาติซึ่งเป็นพลังที่ยึดเหนี่ยวพลเมืองไทย รวมทั้งเป็นภูมิคุ้มกันกระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนไทย การต่อสู้ทางการเมืองกับรัฐบาลที่เริ่มในพื้นที่สื่อโทรทัศน์ก่อนจะขยายไปสู่การเคลื่อนไหวมวลชนขนาดใหญ่ นั้น เป็น “สิ่งมหัศจรรย์” ที่ผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์คนหนึ่งและพันธมิตรผู้ร่วมรายการสามารถปลุกระดมให้มวลชนออกมาชุมนุมต่อต้านรัฐบาลที่มีทั้งอำนาจและคะแนนนิยมได้ ความมหัศจรรย์นี้เกิดมาจากรายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม ASTV ที่ผู้รับสารเชื่อถือ เพราะ ASTV เป็นเพียงสถานีเดียวในเวลานั้นที่เป็นอิสระจากรัฐบาล และกล้านำเสนอการกระทำผิดของรัฐบาลอย่างจริงจังและต่อเนื่อง คุณสมบัติความสมจริงของสื่อโทรทัศน์ยังช่วยทำให้ขอบเขตประสบการณ์ (Frame of experience) ของประกาศกกับผู้รับสารเกี่ยวเนื่องกัน หรือทำให้มีประสบการณ์ร่วมกันในเรื่องที่จะสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็ว จึงสามารถถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารจำนวนมากจากประกาศไปยังผู้รับสารให้ได้เข้าใจภูมิหลังและความเป็นไปของเหตุการณ์ที่หยิบยกมาสื่อสาร ช่องว่างทางความรู้ระหว่างประกาศกกับผู้รับสารก็ลดลงได้เนื่องจากภาพแต่ละภาพนั้นช่วยให้เข้าใจคำพูดได้อย่างชัดเจน การนำเสนอรายการโทรทัศน์ร่วมกับการสื่อสารในสถานที่ชุมนุมจึงมีประสิทธิภาพยิ่งกว่าการถ่ายทอดด้วยการพูดปราศรัยเพียงอย่างเดียว ลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องลัทธิทางสายตา (Visualism) ของ ทิตจี และ เครซัป (Louis Tietje and Steven Cresap, 2005: 1) ซึ่งอธิบายอิทธิพลของสื่อที่มองเห็นอย่างสอดคล้องกับวิธีการแสวงหาความรู้เชิงประจักษ์ กล่าวคือ ผู้รับสารจะเชื่อในสิ่งที่เห็นและมีความคิดในเชิงวิพากษ์ลดลง ฮิลลาร์ด (Robert L. Hillard, 2004: 8) ยังอธิบายอีกว่าสื่อโทรทัศน์สามารถกำกับการมองเห็นของผู้ชมด้วยเทคนิคของกล้องโทรทัศน์และการลำดับภาพจนสามารถหลอมรวมความสัมพันธ์ระหว่างประกาศกกับผู้รับสาร ทั้งในเชิงวัตถุวิสัย (Objective) และเชิงอัตวิสัย (Subjective) จนแยกไม่ออก เมื่อนายสนธิและกลุ่มพันธมิตรฯ ให้ความหมายกับภาพโทรทัศน์ด้วยการตีความ ก็จะมีผลกระทบต่อการเห็นของผู้รับสารอย่างเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าผู้รับสารจะเห็นด้วยกับการตีความของประกาศกหรือไม่

### ข้อเสนอแนะ

1) จากผลการวิจัยจะเห็นถึงการครอบงำทางความคิดของประกาศกโดยใช้กลยุทธ์สื่อสารแบบที่หล่อหลอมกรอบการตีความให้กับผู้รับสาร ซึ่งอาจกระทบทักษะการยอมรับความคิดเห็นหรือ

ค่านิยมของผู้อื่นที่มีกรอบการตีความที่แตกต่างไปจากตนเอง จึงควรให้มีการรณรงค์ให้กลุ่มผู้นำความคิดเห็น และเยาวชนเคารพความคิดเห็นที่แตกต่างหลากหลายแต่สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกันได้ โดยสร้างกิจกรรมที่ฝึกให้เป็นผู้ที่มีความยืดหยุ่นในการตีความด้วยกรอบแนวคิดที่หลากหลาย โดยอาจใช้สื่อมวลชนให้เป็นเวทีที่เปิดกว้างทางความคิดที่หลากหลายในสังคมมากขึ้น

2) เนื่องจากในปัจจุบันมีสื่อทางเลือกจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ดาวเทียมหรือสื่อออนไลน์ สื่อเหล่านี้แบ่งตลาดผู้ชมในลักษณะการสร้าง “สวาท” ด้วยการผลิตซ้ำเนื้อหาที่สอดคล้องกับทัศนคติและความต้องการของผู้ชมเฉพาะกลุ่ม การมีสื่อทางเลือกที่หลากหลายกลับนำไปสู่การผูกขาดทางความคิด จึงควรมีการเฝ้าระวังการดำเนินกิจกรรมของสื่อทางเลือกเหล่านี้ และรณรงค์ทำให้ประชาชนได้รู้เท่าทันกลยุทธ์ของสื่อและตระหนักถึงผลกระทบจากสื่อในรูปแบบนี้

### บรรณานุกรม

- คำณูน สิริสมาน. (2549). *ปรากฏการณ์สนธิ จากเสือเหลืองถึงผ้าพันคอสีฟ้า*. กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์.
- ณอง ณาภัส รุสโซ. (2550). *สัญญาประชาคม หลักแห่งสิทธิทางการเมือง* (วิภาดา กิตติโกวิท, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: ทัฬหะ.
- พระศรีปริยัติโมลี. (2548). อยู่กับทักษิณ-ไทยรักไทย ปัญหาศีลธรรมคือวิกฤติหลักของสังคมไทย. *อยู่กับทักษิณ*. กรุงเทพฯ: ขอคิดด้วยคน,
- มาคิอาวิลลี, นิโคโล. (2547). *เจ้าผู้ปกครอง* [The Prince] (สมบัติ จันทรวงศ์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: คบไฟ
- สนธิ ลิ้มทองกุล. (2548). *เมืองไทยรายสัปดาห์ 2*. กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์.
- สุวิษา เพียรราษฎร์. (2551). *ASTV ขบถสื่อโทรทัศน์ไทย*. กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์,
- Bellah, Robert N. (1967). Civil Religion in America. *Journal of the American Academy of Arts and Sciences.*, 96: pp. 1-21.
- Fiske, John. *Television Culture*, New York: Routledge, 1990.
- Hilliard, Robert L., *Writing Television Radio and New Media (8<sup>th</sup>)*, Australia: Thomson/wadsworth, 2004.
- Lasswell, H., (1971). The Structure and Function of Communication in Society. in Schramm, W. and Roberts (eds.) *The Processes and Effects of Mass Communication (2nd ed.)*, University of Illinois Press,
- Patterson, James M. (2007). *Prophets and the American Civil Religion*. Retrieved April 6, 2009, from [http://www.virginia.edu/politics/grad\\_program/print/JamesPatterson.pdf](http://www.virginia.edu/politics/grad_program/print/JamesPatterson.pdf).
- Tietje, Louis and Cresap, Steven. (2005). *Hegemonic Visualism*. Retrieved April 6, 2009, from [http://radicalpedagogy.icaap.org/content/issue7\\_1/tietje-cresap.html](http://radicalpedagogy.icaap.org/content/issue7_1/tietje-cresap.html)